

Marianne Mäkelä

TAITEEN PERUSOPETUS ELINIKÄISEN OPPIMISEN EDISTÄJÄNÄ

Näkökulmia taiteen perusopetusta koskevan oikeudellisen sääntelyn sisältöön ja sääntelyn kehittämisen mahdollisuuksiin

TAITEEN PERUSOPETUS ELINIKÄISEN OPPIMISEN EDISTÄJÄNÄ

Näkökulmia taiteen perusopetusta koskevan oikeudellisen sääntelyn sisältöön ja sääntelyn kehittämisen mahdollisuuksiin

Marianne Mäkelä
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Musiikkipedagogi (AMK)
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Musiikin koulutusohjelma, Musiikkipedagogin suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Marianne Mäkelä

Opinnäytetyön nimi: Taiteen perusopetus elinikäisen oppimisen edistäjänä

Työn ohjaaja: Jouko Tötterström

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Kevät 2015

Sivumäärä: 37

Koulutusoikeuden alaan sijoittuvan tutkimuksen tavoitteena on tarkastella taiteen perusopetusta koskevaa oikeudellista sääntelyä elinikäisen oppimisen edistäjänä sekä hahmotella mahdollisuuksia sääntelyn kehittämiseksi edelleen. Oikeuspoliittisia elementtejä sisältävä oikeusdogmaattinen tutkimus kiinnittyy sivistyksellisiin perusoikeuksiin ja ihmisoikeuksiin sekä näihin läheisesti kytkeytyviin muihin perusoikeuksiin. Edelleen tarkastellaan sekä taiteen perusopetusta että muita koulutusmuotoja koskevaa sääntelyä ja tämän nojalla annettuja määräyksiä. Tarkastelu tapahtuu yksilön näkökulmasta, mikä on perusteltua perusoikeuksien ollessa pääsääntöisesti yksilölle kuuluvia oikeuksia. Oikeudellisen aineiston lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään kasvatusta ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tuloksia erityisesti elinikäisen oppimisen käsitteen määrittelyssä ja tätä koskevien ulottuvuuksien hahmottamisessa.

Tutkimuksen tuloksena voidaan taiteen perusopetusta koskevan sääntelyn todeta monelta osin turvaavan yksilön elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia. Koulutusmuotoa koskevan sääntelyn lisäksi keskeiseksi muodostuu koulutusoikeudellisen sääntelyn kokonaisuus samoin kuin muiden sivistyksellisten perusoikeuksien, kuten muun itsensä kehittämisen sekä tieteen ja taiteen vapauden, merkitys.

Tutkimuksen perusteella voidaan myös nostaa pohdittavaksi mahdollisuuksia sääntelyn kehittämiseksi edelleen. Elinikäisen oppimisen tukeminen sivistyksellisiä perusoikeuksia koskevien sääntösten lisäksi myös taiteen perusopetusta koskevan tavallisen lainsäädännön tasolla antaisi osaltaan lähtökohtia kehittämistyölle. Vastaava vaikutus olisi lainsäädännön nojalla annettujen eri taiteenalojen opetussuunnitelmien perusteiden yhtenäistämällä elinikäisen oppimisen edistämiseksi esitetyt näkökohdat huomioiden. Koulutusmuotojen välisen yhteistyön tukeminen muun muassa sääntelyn asettamia esteitä (esimerkiksi eri koulutusmuotojen opetushenkilöstöjen erilaiset kelpoisuusvaatimukset) purkamalla lisäisi kokonaisuuden huomioimisen mahdollisuuksia yksittäisen koulutusmuodon puitteissa annettavan opetuksen ohella.

Asiasanat: Elinikäinen oppiminen, sivistykselliset perusoikeudet, koulutusoikeus, taiteen perusopetus.

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Music, Option of Music Pedagogue

Author: Marianne Mäkelä

Title of thesis: Basic Art Education in securing Life-long Learning

Supervisor: Jouko Tötterström

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2015 Number of pages: 37

The purpose of the research locating in the area of educational law is to examine the legislation of basic art education as a provider of life-long learning, and sketch possible lines for developing the legislation further. The legal dogmatic research contains legal political elements, and fastens to the educational and cultural rights as well as to other basic and human rights connected closely to the first rights mentioned. In addition to the legislation of basic art education the acts given on other fields of educational law are examined, as well as the ordinances given by the virtue of the law. The right to life-long learning is examined from the perspective of an individual. In addition to the legal material the results of educational and social sciences give premises for the research especially in determining and understanding the concept life-long learning.

As a result of the research the legislation concerning basic art education may be noted to guarantee the possibilities to life-long learning in several ways. In addition to the legislation of the form of education other acts in the field of educational law as well as other educational and cultural basic rights, for example the right to develop oneself and the freedom of science and art effect on the entirety.

On the basis of the research it is also possible to consider possibilities to develop the regulation. Supporting life-long education at the level of regular legislation in basic art education would give premises for the work, as well as unifying the national curriculums given on the different fields of art. Supporting the co-operation of the separate forms of education by removing the regulative obstacles (for example varying educational requirements for the teachers on the different fields of education) would encourage understanding the entirety in addition to the work on a certain area of education.

Keywords: Life-long Learning, Educational and Cultural Rights, Basic Art Education

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	ELINIKÄINEN OPPIMINEN KASVATUSTIETEELLISESSÄ TUTKIMUKSESSA.....	8
3	TAITEEN PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ SÄÄNTELEVÄ OIKEUDELLINEN KEHIKKO.....	11
3.1	Yhtäläiset mahdollisuudet taiteen perusopetukseen	11
3.2	Elinikäinen oppiminen taiteen perusopetusta koskevassa oikeudellisessa sääntelyssä	14
3.3	Taiteen perusopetuksen yhteys muihin koulutusmuotoihin	19
4	NÄKÖKULMIA TAITEEN PERUSOPETUSTA KOSKEVAN OIKEUDELLISEN SÄÄNTELYN KEHITTÄMISEEN.....	24
4.1	Yksilön mahdollisuudet opetukseen osallistumiseen	24
4.2	Elinikäisen oppimisen mahdollisuuksien huomioiminen opetussisällöissä, - menetelmissä ja arvioinnissa.....	25
4.3	Koulutusmuotojen välinen yhteistyö	27
4.4	Jatkuva kehittäminen.....	28
5	LOPUKSI	30
	LÄHTEET.....	32
	LYHENTEET.....	37

1 JOHDANTO

Taiteen perusopetus muodostaa koulutusmuodon suomalaisessa koulutusoikeutta koskevassa sääntelyssä. Muita koulutusmuotoja vuonna 1998 toteutetussa laajassa sääntelyuudistuksessa olivat perusopetus, lukiokoulutus, ammatillinen koulutus, ammatillinen aikuiskoulutus sekä vapaa sivistystyö. Ammattikorkeakoulu- ja yliopistokoulutusta koskevat säädökset uudistettiin erikseen myöhemmin. Mainittuja koulutusmuotoja koskevat lait muutossäädöksineen ovat edelleen voimassa. (Ks. taiteen perusopetuksesta osana koulutusmuotojen kokonaisuutta tarkemmin Mäkelä 2014, 413–428, sekä vuoden 1998 sääntelyuudistuksen valmistelusta mm. HE 86/1997 vp; SiVM 3/1998 vp.)

Elinikäinen oppiminen kuuluu keskeisenä lähtökohtana koulutusoikeudelliseen sääntelyyn. Perustaa lähestymistavalle antaa sivistyksellisiä oikeuksia koskeva perusoikeussääntely, jota tavallisen lain tasolla täsmennetään. Yleisemminkin ottaen perusoikeudet ovat yksilölle kuuluvia oikeuksia syntymästä kuolemaan saakka (HE 309/1993 vp, 22–13). Kansainväliset ihmisoikeudet sääntelevät sisällöllisesti pääsääntöisesti vastaavia oikeuksia.

Käsillä olevan tutkimuksen päätehtävänä on selvittää, miten taiteen perusopetus osana koulutusmuotojen kokonaisuutta osaltaan edistää elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia. Edelleen tutkimuksessa paneudutaan taiteen perusopetusta koskevan sääntelyn kehittämisen mahdollisuuksiin elinikäisen oppimisen edistämiseksi. Tutkimusotteessa yhdistyvät sekä oikeusdogmaattiset että oikeuspoliittiset lähtökohdat, painopiste on ensin mainituissa.

Oikeudellisen sääntelyn analysointiin keskittyvänä tutkimus kuuluu ensisijaisesti julkisoikeuden ja sen sisällä perusoikeustutkimuksen alaan. Tutkimuksessa hyödynnetään kuitenkin myös kasvatustieteellisen tutkimuksen tuloksia erityisesti elinikäisen oppimisen käsitteen määrittelyssä sekä tutkimuksen tuomien näkökulmien yhdistämisessä aluetta koskevan oikeudellisen aineiston tarkasteluun. Tutkimus pyrkii osaltaan viemään eteenpäin vuonna 1995 toteutetun perusoikeusuudistuksen myötä sivistyksellisten perusoikeuksien alalla tehtyä oikeustieteellistä tutkimusta (ks. mm. Miittinen 2001, Mäkelä 2013, Rautiainen 2007, Uoti 2003). Tutkimuskysymys on siten ajankohtainen sekä oikeustieteen kentällä että kasvatustieteellisessä tutkimuksessa käydyin keskustelun kannalta. Julkisoikeuden piirissä taiteen perusopetusta koskevaa tutkimusta on tehty vain vähän, joten tutkimustyö alueella on tarpeen.

Tutkimuskysymystä lähestytään yksilön näkökulmasta, mikä perusoikeustutkimuksessa on perusteltua. Perusoikeuksien ohella tarkasteltavaksi tulevat pitkälti vastaavia oikeuksia kansainvälisellä tasolla sääntelevät ihmisoikeudet.

2 ELINIKÄINEN OPPIMINEN KASVATUSTIETEELLISESSÄ TUTKIMUKSESSA

Elinikäinen oppiminen on viime vuosikymmeninä noussut yhdeksi kasvatustieteellisen tutkimuksen samoin kuin yhteiskuntatieteidenkin keskeiseksi teemaksi. Alueella on tehty runsaasti tutkimustyötä sekä Suomessa että ulkomailla (ks. mm. Williamson 1998; Boström 2003; Riddel, Markowitsch & Weedon (toim.) 2012).

Elinikäistä oppimista tarkastellaan tutkijoiden keskustelussa useista näkökulmista. Lähtökohtana voivat olla yksilön tarpeet ja mahdollisuudet, mutta myös yhteiskunnan etu. Edelleen oppimista voi tapahtua osana muodollista koulutusjärjestelmää taikka muissa yhteyksissä. Tunnistetun teeman tutkimuksessa muodostaa myös virallisen diskurssin ja ihmisten arkitodellisuuden välinen ero. (Ks. mm. Silvennoinen & Tulkki 1998, 9–23; Biesta, Field, Hodginson, Macleod & Goodson 2011, 17–68; Evans 2009.) Arvolähtökohdista elinikäisellä oppimisella voidaan nähdä sekä itseisarvoa että välinearvoa.

Erityisinä kysymyksinä elinikäistä oppimista koskeva tutkimus on nostanut esiin muun muassa opilaitoksissa opiskelun ja tämän kehittämisen, työssä oppimisen, sekä yhteyksien luomisen edellä mainittujen välille (ks. mm. Manka 2006; Mäkinen, Olkinuora, Rinne & Suikkanen 2006). Omaksuttu oppimiskäsitys luonnollisesti ohjaa ajattelua.

Käsillä olevan tutkimuksen kannalta keskeisiksi lähtökohdiksi elinikäisen oppimisen edistämisessä muodostuvat taiteen perusopetusopetusta koskevan sääntelyn ja tämän nojalla annettujen määräysten yksilön oppimiselle luomat mahdollisuudet. Seuraavassa elinikäisen oppimisen alueella tehtyä tutkimusta tarkastellaan lähemmin tästä näkökulmasta. Taiteen perusopetuksen kuuluessa osaksi maamme koulutusjärjestelmää nousevat tätä koskevat kysymykset esiin; toisaalta opitut taidot ja harrastuneisuus ovat osa yksilön vapaa-aikaa. Taiteen perusopetus antaa valmiuksia taiteenalan ammattiopintoihin etenemiseen, mitä kautta yhteyttä muodostuu edelleen työssä, mutta myös toisella alalla tehtävän työn ohella oppimiseen.

Tulkki ja Honkanen toteavat elinikäisen oppimisen käsitteellä voitavan viitata yksilön koko elämänsä mittaiseen oppimiseen, mikä sulkee sisäänsä kaiken oppimisen (Tulkki & Honkanen 1998,

41–42). Samoin käsitteen ymmärtävät Biesta, Field, Hodgkinson, Macleod ja Goodson, jotka ovat tutkineet oppimisen, identiteetin ja toimijuuden välistä vuorovaikutusta yksilön elämässä. Heidän mukaansa oppimista tapahtuu koko elämän ajan, minkä lisäksi oppimisen ja ymmärtämisen kohteena voi olla myös elämä itse. (Biesta, Field, Hodgkinson, Macleod & Goodson 2011, 3–14.) Taiteen perusopetuksessa lähtökohdan voidaan tulkita tarkoittavan yksilön mahdollisuuksia elinikäiseen taiteen oppimiseen joko taiteen perusopetuksen piirissä tai koulutusjärjestelmän kokonaisuudessa ylipäätään. Elinikäisen oppimisen kohde eli se, mitä opitaan, voi kuitenkin näyttäytyä myös laajempaan.

Peter Jarvis on pyrkinyt kehittämään eteenpäin kokonaisvaltaista teoriaa yksilön oppimisesta. Täydelliseen kattavuuteen ei hänen mukaansa ole mahdollista päästä oppijan ja oppimisen yksilöllisyyden vuoksi. Teorian keskeisinä elementteinä Jarvis kuitenkin pitää oppimista osana ympäröivää yhteiskuntaa, oppimisen ja yksilön välistä suhdetta sekä kokemuksia ja niiden muuttumista. Kaikkinensa oppiminen näyttäytyy tutkijan mukaan äärimmäisen monimutkaisena ilmiönä. (Jarvis 2006, 194–200; ks. myös Jarvis 2007; Jarvis 2008.) Yksilö myös muuttuu elämänsä aikana, jolloin oppiminen eri elämänvaiheissa saa erilaisia ulottuvuuksia.

Marja-Liisa Mankan esittämään moderniin oppimiskäsitykseen yhdistyvät konstruktivisuus, tilansidonaisuus, tavoitteellisuus, siirtovaikutus, monitasoisuus, aktiivisuus, reflektiivisyys ja yhteistoiminnallisuus, joiden lisäksi myös motivaatiolla on tärkeä merkitys. Oppimista tukevassa työympäristössä tärkeitä elementtejä ovat johtaminen, organisaatio ja ilmapiiri. (Manka 2006, 111–130.) Siivonen puolestaan on tutkimuksessaan löytänyt kaksi koulutettavan subjektin jatkuvuuden rakentamisen mallia, suoritusorientoituneen ja joustavan oppimisen mallin. Näistä ensin mainitussa korostuu koulutuksen antaman tutkinnon merkitys, jälkimmäisessä vapaamuotoisempi, sisäinen oppiminen. Mallit antavat lähtökohtia yksilön kouluttamiselle. (Siivonen 2010, 291–300.)

Suomalaisen koulutusjärjestelmän rakennetta tarkasteltaessa on elinikäisen oppimisen jo vuonna 2001 todettu aidosti juurtuneen järjestelmän kaikille tasoille. Haasteina näyttäytyivät erityisesti koulutuspalvelujen osittain epätasa-arvoinen saavutettavuus, koulutus- ja työelämän etäisyys, non-formaalien koulutuksen riittämätön hyödyntäminen sekä aikuiskoulutukseen osallistumisen kasautuminen. Aikuiskoulutukseen osallistuivat tyypillisesti eniten he, jotka jo ennestään omasivat hyvän pohjakoulutuksen. Selkeä strategia elinikäisen oppimisen edistämiseksi todettiin tärkeäksi. (Nyysölä & Hämäläinen 2001, 84–85.)

Elinikäisen oppimisen edistämiseksi asetettiin opetus- ja kulttuuriministeriön yhteyteen vuonna 2009 elinikäisen oppimisen neuvosto. Ohjelman mukaisesti keskeisinä teemoina neuvoston työssä nousevat esiin opintoihin siirtyminen, yksilölliset ja joustavat opintopolut, ohjauspalveluiden järjestäminen, osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen, työssä ja työpaikoilla oppiminen, maahanmuuttajien mahdollisuudet elinikäiseen oppimiseen, aikuiskoulutus, opettajakoulutus sekä rahoituksen ja hallinnon tuki elinikäiselle oppimiselle (Elinikäisen oppimisen neuvoston ohjelmajulistus 2010). Ohjelmassa esitetylle koulutussektorin nykyisten voimavarojen tehokkaammalle käytölle on perusteita, mutta elinikäisen oppimisen näkökulmasta voidaan esittää myös kriittisiä näkökohtia esimerkiksi opiskelupaikkojen suuntaamiseen heille, joilla ei vielä vastaavan tasoista koulutusta ole. Sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta jokaisen, myös korkea-asteen koulutuksen omaavan, mahdollisuudet elinikäiseen oppimiseen tulisi turvata.

Tässä tutkimuksessa elinikäinen oppiminen ymmärretään yksilön monipuolisiksi mahdollisuuksiksi taiteen oppimiseen, opiskeluun ja taiteesta nauttimiseen elämänsä eri vaiheissa. Erityisenä tarkastelun kohteena on se, millaisia mahdollisuuksia taiteen perusopetusta koskeva sääntely ja tämän nojalla annetut määräykset yksilön elinikäiselle oppimiselle luovat. Elinikäisen oppimisen mahdollisuuksiin vaikuttavina elementteinä tarkastellaan erityisesti koulutuksen piiriin pääsyä, opetussisältöjä ja -järjestelyjä, oppilasmaksuja sekä oppilas- ja koulutuksen järjestäjän arviointia.

Elinikäisen oppimisen näkökulmasta tulisi taiteen perusopetuksen sekä muun koulutusta koskevan sääntelyn luoda yksilön oppimiselle puitteita, joissa edellä käsitellyt oppimisen elementit ovat yksilön koko elämänkaaren ajan mahdollisia. Edelleen taiteen perusopetuksella tulisi olla luontevat yhteydet jatko-opiskelumahdollisuuksien tarjoamiseen sekä yksilön muuhun elämään. Teemaan liittyvinä nousevat myös sääntelyn kehittämisen mahdollisuudet keskusteluun.

3 TAITEEN PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ SÄÄNTELEVÄ OIKEUDELLINEN KEHIKKO

3.1 Yhtäläiset mahdollisuudet taiteen perusopetukseen

Taiteen perusopetusta sääntelevä oikeudellinen kehikko saa lähtökohtansa Suomen perustuslain (731/1999) perusoikeuslukuun kuuluvista sivistyksellisistä oikeuksista (16 §). Säännöksen mukaan

Jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Oppivelvollisuudesta säädetään lailla.

Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu.

Säännöksen ensimmäinen momentti koskee jokaiselle subjektiivisena oikeutena turvattua maksutonta perusopetusta. Taiteen perusopetus koulutusmuotona kuuluu muiden koulutusmuotojen tavoin säännöksen toisen momentin alaan. Lisäksi taiteen vapauden turvaaminen koskee läheisesti myös taiteen perusopetuksen piirissä olevia yksilöitä, mikä tulee huomioida koulutuksen järjestämisessä ja opetustyössä. (Ks. PL:n 16 §:n sisällöstä myös Tuori 2011, 605–629; Eriksson 1996, 862–872.)

Eri kieliryhmien edustajien kannalta keskeiseksi sivistyksellisten perusoikeuksien ohella nousevat kielelliset ja kulttuuriset perusoikeudet. Näitä sääntelee perustuslain 17 §, jonka mukaan

Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi.

Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

Kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista löytyy pitkälti vastaavia artikloja kansallisen perustuslakimme sivistyksellisiä perusoikeuksia koskevan sääntelyn kanssa. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen (SopS 1/1956) 26 artikla turvaa jokaisen oikeuden saada opetusta, minkä lisäksi

27 artiklan 1. kohdan mukaan jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään, nauttia taiteista sekä päästä osalliseksi tieteen edistyksen mukanaan tuomista eduista. Edelleen lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 59–60/1991) 31 artiklan perusteella sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden vapaaseen kulttuurielämään ja taiteisiin osallistumiseen sekä kunnioittavat että edistävät näiden oikeuksien toteutumista. Sopimuksen allekirjoittaneet valtiot myös sitoutuvat sen sisältämiin koulutusta koskeviin määräyksiin.

Perustuslain perusoikeussäännökset ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten määräykset ovat läheisessä yhteydessä toisiinsa. Perustuslain 22 § asettaa kaikille julkisen vallan käyttäjille velvollisuuden perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamiseen, minkä lisäksi ihmisoikeusystävällisen laintulkinnan pohjalta tulee kaikessa laintulkinnassa ja -soveltamisessa pyrkiä lopputulokseen, joka mahdollisimman hyvin vastaa Suomen kansainvälisoikeudellisia ihmisoikeusvelvoitteita (Scheinin 2002, 4–5). Kaikkinensa perusoikeudet ja ihmisoikeudet sääntelevät pitkälti vastaavia oikeuksia (Hallberg 2011, 35; ks. myös Ojanen 2003, 3–7).

Tavallisen lain tasolla yksilöiden oikeutta taiteen perusopetukseen säännellään taiteen perusopetuksesta annetussa laissa (633/1998) sekä asetuksessa (813/1998). Lain 1 §:n mukaan taiteen perusopetus on tavoitteellista tasolta toiselle etenevää ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettävää eri taiteenalojen opetusta, joka samalla antaa oppilaalle valmiuksia ilmaista itseään ja hakeutua asianomaisen taiteenalan ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen. Taiteen perusopetuksen yhteydessä voidaan järjestää myös muuta taiteen edistämiseen liittyvää toimintaa.

Taiteen perusopetus pohjautuu koulutuksen järjestäjän taiteenalalle hyväksymään opetussuunnitelmaan. Opetussuunnitelmalle lähtökohtia antavat opetushallituksen eri taiteenaloille hyväksymät opetussuunnitelmien perusteet, joissa linjataan opetuksen keskeiset tavoitteet ja sisällöt. (TpoL 5 §.) Näiden kautta järjestettävälle koulutukselle luodaan yhteisiä puitteita valtakunnan tasolla. Opetussuunnitelmien perusteet voivat sisältää eri laajuisia oppimääriä (TpoL 5.1 §), ja opetushallitus onkin taiteen perusopetuksesta annetun asetuksen (813/1998) 1 §:n pohjalta vahvistanut perusteita opetukselle sekä yleisen että laajan oppimäärän mukaisina. Yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet on annettu musiikin, sanataiteen, esittävien taiteiden (sirkustaide ja teatteritaide) sekä visuaalisten taiteiden (arkkitehtuuri, audiovisuaalinen taide, kuvataide, käsityö) aloille, ja laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet tanssiin, visuaalisiin taiteisiin, teatteritaiteeseen, musiikkiin ja sirkustaiteeseen. (ks. OPH 38/011/2002; OPH 39/011/2002; OPH 40/011/2002; OPH 41/011/2002; 10/011/2005; 11/011/2005.)

Opetussisällöille asetettavien yhteisten puitteiden ohella yksilöiden yhdenvertaisuuden turvaaminen ja edistäminen näkyvät koulutusoikeuden alan sääntelyssä vahvoina laajemminkin. Oikeudellisesti yhdenvertaisuus saa niin ikään lähtökohtansa perustuslain tasolta, jonka 6 §:n mukaan

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehtoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.

Tavallisen lain tasolla pitkään valmisteltu yhdenvertaisuussäätelyn uudistus hyväksyttiin eduskunnassa joulukuussa 2014. Sääntelyn lisäksi yhdenvertaisuuden teema näkyy taiteen perusopetusta koskevassa laissa, jonka 6 §:n mukaan hakijoihin on oppilaita otettaessa sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita. Perustuslain syrjintäkieltosäännöksestä (6.2 §) poiketen taiteen perusopetuksen oppilasvalinnoissa on oppilaan asuinpaikan osittainen huomioiminen kuitenkin mahdollista. Hakijoita, joille asuinpaikan perusteella annetaan etusija oppilaaksi otossa, saa kuitenkin olla enintään puolet kulloinkin otettavista oppilasta. Oman mielenkiintonsa asetelmaan tuo edelleen kuntien kulttuuritoiminnasta annettu laki (728/1992), jonka 1 §:n mukaan "... Kunnan tehtävänä on myös järjestää *kunnan asukkaille* mahdollisuuksia taiteen perusopetukseen sekä harrastusta tukevaan opetukseen taiteen eri aloilla." Mäkelä on toisaalla analysoinut lähemmin säännösten välisiä yhteyksiä ja perusteltua tulkintaa tilanteessa (ks. Mäkelä 2013, 237–242, sekä säännöksen valmistelusta mm. HE 10/2000 vp; PeVL 9/2000 vp ja PL:n 6 §:n sisällöstä Ojanen & Scheinin 2011, 227–280).

Yhdenvertaisuus sisältää oikeudellisena käsitteenä sekä muodollisen (oikeudellisen) että aineellisen (tosiasiallisen) yhdenvertaisuuden ulottuvuudet. Muodollisella yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että oikeudellisesti samanlaisia tapauksia kohdellaan samalla tavalla, ja keskenään erilaisia tapauksia eri tavalla. Aineellinen yhdenvertaisuus puolestaan pyrkii edistämään heikommassa asemassa olevien tosiasiallista yhdenvertaisuutta suhteessa muihin. Tulkintatilanteet eivät aina ole yksiselitteisiä, ja kaikkienensa yhdenvertaisuus muodostaakin sivistyksellisten oikeuksien yhteydessä moninaisen kokonaisuuden, jonka useat ulottuvuudet limittyvät keskenään. Oikeuden

tilannesidonnaisuus ja elävyys nousevat esiin, ja edellyttävät tulkitsijalta kokonaisvaltaista tarkasteltavan tapauksen ja tätä koskevan oikeudellisen kehikon hahmottamista.

Käsillä olevan tutkimuksen kannalta keskeiseksi syrjintäkieltosäännöksen mainitsemista kielletyistä erotteluperusteista nousee erityisesti ikä. Lähtökohdan mukaisesti yksilöitä ei tulisi asettaa eri asemaan iän perusteella. Oikeudellisessa sääntelyssä lasten ja nuorten on kuitenkin katsottu olevan aikuisväestöön nähden heikommissa asemassa, jolloin heidän tosiasiallista yhdenvertaisuuttaan voidaan edistää eri tavoin, kuten säätämällä taiteen perusopetusta järjestettävän ensisijaisesti näille ikäryhmille. Sääntely antaa joka tapauksessa mahdollisuuden myös opetuksen antamiseen aikuisille. (Ks. lasten ja nuorten aineellisesta yhdenvertaisesta oikeudesta taiteen perusopetukseen myös Mäkelä 2013, 204–207.)

Oppilaaksi ottamisen ja opetussisältöjen lisäksi oleellisia sekä oppilaiden yhdenvertaisuuden että yksilöiden elinikäisen oppimisen mahdollisuuksien kannalta ovat koulutuksen arviointia, oppilasarviointia ja oppilailta perittäviä maksuja koskevat säännökset (TpoL 7, 8 ja 12 §:t). Edelleen perustuslain tasolta lähtökohdansa saava muutoksenhakua koskeva sääntely turvaa yksilön asemaa (PL 21 §; TpoL 10 §).

3.2 Elinikäinen oppiminen taiteen perusopetusta koskevassa oikeudellisessa sääntelyssä

Elinikäisen oppimisen mahdollisuuksien turvaaminen nousee vahvasti esiin perustuslain sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa lainvalmisteluaineistossa, vaikka eri koulutusmuotoja tai näiden piirissä annettavaa opetusta ei perusopetusta lukuun ottamatta perustuslain tasolla yksilöidä. Hallituksen esityksen (309/1995, 64) mukaan perustuslain 16.2 §:n säännös merkitsee yksilön elinikäisen koulutuksen periaatteen tunnustamista. Koulutuksen lisäksi säännöksen alaan kuuluvat julkisen vallan toimet, joilla edistetään yksilön mahdollisuuksia kehittää itseään. Nämä liittyvät esimerkiksi tiedon hankintaan, tieteelliseen ja taiteelliseen toimintaan, taiteesta nauttimiseen sekä liikunnan ja muun ruumiinkulttuurin harjoittamiseen. Säännös ei velvoita pitämään voimassa nykyistä lainsäädäntöä, mutta edellyttää, että itsensä kehittämisen mahdollisuuksia edistäviä järjestelmiä on riittävästi olemassa.

Voimassa oleva, perustuslain 16.2 §:ää täsmentävä tavallisen lain tasoinen sääntely turvaa monella tavoin yksilön elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia. Sääntelyalue on laaja sisältäen useita koulutusmuotoja koskevaa sääntelyä samoin kuin muita itsensä kehittämisen mahdollisuuksia turvaavia säädöksiä.

Vaikka taiteen perusopetus on tarkoitettu ensisijaisesti lapsille ja nuorille, löytyy koulutusmuotoa koskevasta sääntelystä myös useita elinikäistä oppimista tukevia elementtejä. Eri taiteenaloille annetut sekä yleisen että laajan oppimäärän opetussuunnitelmien perusteet mahdollistavat opetuksen järjestämisen myös aikuisille. Opetuksen antamisesta päättää koulutuksen järjestäjä. Lähtökohtaisesti taiteen perusopetusta voidaan antaa aina alle kouluikäisistä lapsista aikuisiin saakka, jolloin opetuksen järjestämisen puitteet tässä suhteessa huomioivat hyvin yksilön elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia. (OPH 38/011/2002, 8; OPH 39/011/2002, 9; OPH 40/011/2002, 8; OPH 41/011/2002, 8; OPH 10/011/2002, 2; OPH 11/011/2005, 1.)

Opetushallituksen eri taiteenaloille vahvistamat taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelmien perusteet täsmentävät taiteen perusopetuksesta annetun lain ilmaisun ”ensisijaisesti lapsille ja nuorille” koskemaan perus- ja syventävien opintojen osalta pääasiallisesti *kouluikäisiä* lapsia ja nuoria. Musiikin alan opetuksessa käytössä ovat vastaavat käsitteet perus- ja musiikkiopistotason opinnot. Nuoremmille lapsille annetaan varhaisiän taidekasvatusta, jonka tavoitteet ja sisällöt määritellään erikseen. Aikuisille annettavan opetuksen tavoitteet ja sisällöt ovat samat kuin perus- ja syventävissä opinnoissa tai perus- ja musiikkiopistotason opinnoissa. Yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet huomioivat vahvasti aikuisten aiemmin omaksumat tiedot ja taidot, sekä opintojen yksilöllisen suunnittelun kauttaaltaankin. (OPH 38/011/2002, 8–11; OPH 39/011/2002, 9–18; OPH 40/011/2002, 8–11; OPH 041/011/2002, 8–11; OPH 10/011/2005, 2–6; OPH 11/011/2005.)

Pääasiallisesti kouluikäisiä lapsia ja nuoria koskeva sääntely ja tämän nojalla annetut opetuksen järjestämistä koskevat määräykset nousevat alle kouluikäisiä ja aikuisia koskevia määräyksiä voimakkaammiksi. Taiteen perusopetusta järjestettäessä tämä suuntautuu joka tapauksessa tälle ikäryhmälle annettavaan opetukseen; varhaisiän taidekasvatuksesta ja aikuisille annettavasta opetuksesta päättää koulutuksen järjestäjä (OPH 038/011/2002, 8; OPH 39/011/2002, 9; OPH 40/011/2002, 8; OPH 041/011/2002, 8; 10/011/2005, 2; 11/011/2005, 1.) Sääntely ja tämän nojalla annetut määräykset siten turvaavat tietyn ikäryhmän aseman muita vahvempana.

Taiteen perusopetuksen piiriin hakevien määrä vaihtelee taiteenaloittain, oppimäärittäin ja alueittain. Erityisesti musiikin alalla hakijoita on enemmän kuin vapaita oppilaspaikkoja, jolloin oppilasvalintoja koskeva sääntely nousee keskeiseksi. (Ks. Koramo 2008, 20–24; Heino & Ojala 2006, 14–15.)

Taiteen perusopetuksesta annetun lain 6 §:n mukaan *oppilaaksi ottamisesta* päättää koulutuksen järjestäjä, jonka tulee soveltaa hakijoihin yhdenvertaisia valintaperusteita. Perustuslain syrjintäkielto­säännös (16.2 §) sekä tätä täsmentävä tavallisen lain tasoinen sääntely huomioiden hakijoita ei voida asettaa eri asemaan iän tai muun kielletyn erotteluperusteen nojalla. Koska taiteen perusopetus on tarkoitettu ensisijaisesti lapsille ja nuorille, on koulutuksen järjestäjällä kuitenkin mahdollisuus ja velvollisuuskin rajata aikuisille annettavan koulutuksen oppilaspaikkojen määriä. Edelleen perus- ja syventävät opinnot (perustason ja musiikkiopistotason opinnot) on suunnattu pääasiassa *kouluikäisille* lapsille ja nuorille.

Mäkelä (2013, 179) on tulkinnut iän huomioimisen ja sitä kautta erilaisten valmiuksien edellyttämisen saman pistemäärän saavuttamiseksi taiteen perusopetusta antavan oppilaitoksen pääsykokeissa esimerkiksi seitsemäntoista- ja seitsemänvuotiaalta hakijalta toteuttavan yhdenvertaisuussäännösten tarkoitusta. Kaikissa tilanteissa oppilasvalintojen tulee taiteen perusopetuksesta annetun lain 6.2 §:n mukaan tapahtua hakijoiden tieto- ja taitotasoa taikka valmiuksia arvioimalla.

Yksittäisen oppilaitoksen oppilasvalintojen ohella tarkasteltavaksi elinikäisen oppimisen mahdollisuuksien turvaamisessa tulevat mahdollisuudet opetuksen piiriin hakeutumiseen valtakunnan eri osissa. Vaikka hakeutuminen oppilaaksi esimerkiksi toisen kunnan alueella sijaitsevaan oppilaitokseen on mahdollista, saattavat etäisyydet harvemmin asutuilla alueilla tuoda asetelmaan omat haasteensa.

Opetussisältöjen osalta taiteen perusopetusta koskeva sääntely on lainsäädännön tasolla niukkaa. Taiteen perusopetuksesta annetun lain 5 §:ssä lähinnä viitataan opetushallituksen päätösvaltaan taiteen perusopetuksen tavoitteista ja sisällöistä. Asetuksen tasolla vahvistetaan taiteen perusopetuksen sisältävän yleisen ja laajan oppimäärän opetusta (TpoA 1 §). Taiteen vapauden turvaava perustuslain 16.3 § luonnollisesti rajoittaa osaltaan koulutuksen järjestäjän toimintaa, toisaalta myös ohjaa sitä. Taiteen perusopetus muodostaakin yhden keskeisistä yksilöiden taiteen vapautta koskevan perusoikeuden käyttämisestä edesauttavista julkisen vallan toimista. Annettavan opetuksen määrästä päättää koulutuksen järjestäjä opetussuunnitelman perusteissa linjatun mukaisesti.

Eri taiteenaloille annetuissa opetussuunnitelman perusteissa opetuksen yleisinä tavoitteina nousevat esiin muun muassa oppilaan henkisen ja taiteellisen kasvun ja kehittymisen edistäminen sekä taiteenalalle ominaisten edellytysten kehittyminen. Edelleen korostetaan myönteisen oppimisilmapiirin luomista ja oppilaan vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Täsmällisempinä opetuksen tavoitteina ja keskeisinä sisältöinä mainitaan taiteenalan ja eri taidemuotojen tuntemus, taiteenalalla tarvittavien teknisten taitojen kehittyminen sekä taiteellinen ilmaisu. Samoin nostetaan esiin taiteen ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutusta. Oppimisen menetelminä esillä ovat yksilötyöskentely, ryhmätyöskentely sekä esiintyminen taikka valmistellun taiteen esittely muille. Opinnot sisältävät päätötyön tai vastaavan laajemman kokonaisuuden valmistelun. Mikäli oppilas ei vammaisuuden, sairauden tai muun näihin rinnastettavissa olevan syyn vuoksi kykene opiskelemaan oppilaitoksen opetussuunnitelman mukaisesti, opetussuunnitelman tavoitteita yksilöllistetään vastaamaan oppilaan edellytyksiä. (OPH 38/011/2002, 5–6, 8–11; OPH 39/011/2002, 5–6, 10–19; 40/011/2002, 5, 8–11; 41/011/2002, 6, 9–11; OPH 10/011/2005, 1, 3–6; 11/011/2005.)

Taideopinnot ovat luonteeltaan pitkäjänteisiä, mikä muodostaa luonnollisen yhteyden elinikäiseen oppimiseen. Samoin taiteen harjoittamiseen sisältyy jo itsessään vahvana yksilön omien lähtökohdient huomioiminen ja omakohtaiseen ilmaisuun kannustaminen, jolloin suhteellisen yleisellä tasolla asetetut tavoitteet ja opetussisällöt soveltuvat hyvin myös eri-ikäisille oppijoille. Edelleen opetussuunnitelmien perusteissa tuodaan esiin sekä oppilaan iän että aiemmin hankittujen taitojen ja tietojen huomioiminen (OPH 38/011/2002, 8; OPH 39/011/2002, 9; OPH 40/011/2002, 8; OPH 41/011/2002, 8; OPH 10/011/2005, 2; OPH 11/011/2005, 3).

Keskeinen merkityksensä yksilön elinikäisen oppimisen mahdollisuuksille on myös *oppilasarvioinnilla*. Vaikutukset näkyvät sekä yksilön mahdollisuuksissa tuleviin opintoihin että myönteisten oppimiskokemusten saavuttamisessa.

Taiteen perusopetuksesta annetun lain 8 §:n mukaan oppilaan arvioinnilla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan opiskelua sekä kehittämään oppilaan edellytyksiä itsearviointiin. Oppilaan työskentelyä arvioidaan monipuolisesti, mikä antaa erilaisille oppijoille mahdollisuuden esittää osaamisensa itselleen sopivalla tavalla.

Tärkeäksi erityisesti tuleviin opintoihin hakeutumisen ja siten elinikäisen oppimisen mahdollisuuksien näkökulmasta muodostuu oppilaiden osaamisen ja oppimisen arvioinnin yhdenvertaisuus. Tätä tulee eri taiteenalojen laajan oppimäärän opetussuunnitelmien perusteiden määräys, jonka

mukaan päättösuoritusten arvioijia tulee olla vähintään kaksi. Oppilaalle tulee etukäteen tiedottaa arvioinnissa käytettävistä periaatteista, joita ovat arvioinnin tehtävät ja kohteet, arvosana-asteikko ja arviointikriteerit, arvosanan korottaminen, opintojen etenemisen edellyttämät suoritukset, arvioinnin oikaiseminen sekä päättötodistuksen sisältö. (OPH 38/011/2002, 12; OPH 39/011/2002, 20; OPH 40/011/2002, 12; OPH 41/011/2002, 12; OPH 10/011/2005, 7.) Oppilaalla on myös oikeus kahden kuukauden kuluessa arvioinnista tiedon saatuaan pyytää arvioinnin suorittanutta opettajaa tai opettajia uusimaan arvioinnin. Oppilaan ollessa tyytymätön uuteen arviointiin tai ratkaisuun, jolla pyyntö on hylätty, voi hän edelleen pyytää oikaisua arviointiin rehtorilta. (TpoA 3 §.)

Oppilaan osaamisen arvioinnin ohella arvioinnin tehtävänä on tukea oppilaan edistymistä opinnoissaan. Tällöin lopputuloksen lisäksi keskeiseksi nousee oppimisprosessin arviointi. Oppilas osallistuu aktiivisesti oppimisensa jatkuvaan arviointiin, minkä myötä edellytykset myös elinikäiseen oppimiseen paranevat. (OPH 38/011/2002, 12; OPH 39/011/2002, OPH 40/011/2002, 12; OPH 41/011/2002, 12; OPH 10/011/2005, 7; OPH 11/022/2005, 3.)

Sivutoimisena koulutuksena taiteen perusopetus ei muodosta koulutusta, johon osallistumiseksi oppilas voisi saada opintotukea. Sen sijaan oppilailta voidaan taiteen perusopetuksesta annetun lain mukaan periä opetuksesta kohtuullisia maksuja. Koulutuksen järjestäjänä toimiva kunta voi edelleen määrätä omasta kunnasta tulevalta oppilaalta perittävän maksun erisuuruiseksi kuin muulta oppilaalta perittävän maksun. Jos joku muu koulutuksen järjestäjä kuin valtion oppilaitos on tehnyt yhden tai useamman kunnan tai muun koulutuksen järjestäjän kanssa sopimuksen koulutuksen järjestämisestä aiheutuvien kustannusten jakamisesta, voidaan oppilasmaksut samoin määrätä erisuuruiseksi sopimuksen piiriin kuuluvien ja muiden oppilaiden välillä. (TpoL 12 §.)

Sekä oppilaiden aineellisen yhdenvertaisuuden että elinikäisen oppimisen näkökulmasta on tärkeää, että *osallistuminen opintoihin on mahdollista myös heikommassa taloudellisessa asemassa oleville*. Perustuslain 16.2 § turvaa jokaisen yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen varattomuuden sitä estämättä, minkä on tulkittu mahdollistavan säännöksen piiriin kuuluvan koulutuksen maksullisuuden, kunhan varattomuus ei muodostu esteeksi sen saamiselle (Arajärvi 2006, 108). Käytännössä tämä tarkoittaa taiteen perusopetusta antavissa oppilaitoksissa järjestelyjä, kuten vapaaoppilaspaikkojen myöntämistä, opetukseen osallistumisen mahdollistamiseksi. Elinikäisen oppimisen näkökulmasta mahdollisuus vapaaoppilaspaikkaan tulee turvata kaiken ikäisille oppilaille. Oppilaitosten mahdollisesti järjestämä maksullinen palvelutoiminta ei tätä korvaa.

Opetuksen kehittämisen näkökulmasta merkityksensä elinikäisen oppimisen mahdollisuuksille on myös *koulutuksen arvioinnilla*, johon taiteen perusopetuksesta annettu laki koulutuksen järjestäjät muita koulutusmuotoja koskevan sääntelyn tavoin velvoittaa. Arvioinnin tarkoituksena on koulutuksen kehittämisen tukeminen sekä oppimisen edellytysten parantaminen, ja se koostuu sekä koulutuksen järjestäjän omasta että ulkopuolisten tahojen suorittamasta arvioinnista. (TpoL 7 §, ks. sääntelyn valmistelusta myös mm. HE 135/2002 vp.)

Kaikkienensa sivistyksellisiä perusoikeuksia ja taiteen perusopetusta koskeva oikeudellinen sääntely turvaa suhteellisen hyvin yksilön elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia. Turvaaminen mahdollistuu suurelta osin melko väljän sääntelyn myötä, jolloin voidaan kysyä, olisiko oikeudellisen sääntelyn keinoin mahdollista myös aktiivisemmin tukea yksilön elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia. Käytännössä aikuisten osuus taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän oppilaista lukuvuonna 2004–2005 oli 4,8 prosenttia, ja yleisen oppimäärän oppilaista 12,8 prosenttia (Heino & Ojala 2006, 12–13). Oikean prosentuaalisen aikuisoppilaiden määrän määrittäminen ensisijaisesti lapsille ja nuorille suunnatussa koulutuksessa on vaikeaa.

3.3 Taiteen perusopetuksen yhteys muihin koulutusmuotoihin

Taiteen perusopetusta koskevan sääntelyn lisäksi on yksilöiden elinikäisen oppimisen mahdollisuuksien hahmottamiseksi tarpeen yhteyksien tarkastelu koulutuksen ja muiden koulutusmuotojen välillä. Eri ominaispiirteinen koulutusmuotoja koskeva sääntely muodostaa Suomen oikeusjärjestyksessä varsin yhtenäisen kokonaisuuden, joka saa lähtökohtansa perustuslakimme sivistyksellisiä perusoikeuksia koskevasta sääntelystä (ks. Mäkelä 2014).

Mäkelä (2013, 114–116; 2013 a, 917–923) on hahmotellut sivistyksellisistä perusoikeuksista löytyvät yhdenvertaisen sivistyksen portaat. Tulkinnan mukaan sivistyksellisiä oikeuksia koskevan säännöksen ensimmäinen momentti (jokaisen oikeus maksuttomaan perusopetukseen) luo perustaa yhdenvertaisuudelle kahden seuraavan momentin sääntelemillä alueilla, samoin kuin toinen momentti (yhtäläiset mahdollisuudet muuhun kuin perusopetukseen ja itsensä kehittämiseen) kolmannen momentin sääntelemän tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapauden toteutumiseksi. Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapauden turvaamisella voidaan edelleen nähdä myönte-

nen heijastusvaikutus säännöksen kahden ensimmäisen momentin sääntelemille alueille. Käytännössä tämä näkyy esimerkiksi uuden tiedon muodostumisena sekä opetushenkilöstön osaamisen ja annettavan opetuksen kehittymisenä. Kokonaisuudessa nousevat esiin myös yhdenvertaisuusoikeuksien (PL 6 §), sivistyksellisten oikeuksien (PL 16 §) sekä kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien (PL 17 §) väliset yhteydet.

Eri koulutusmuotojen väliset yhteydet näkyvät vahvoina myös tavallisen lain tasoisessa sääntelyssä. Sääntelystä löytyvinä yhteisinä piirteinä voidaan mainita muun muassa: 1) koulutukselle asetetut tarkoitus, tehtävät ja tavoitteet, 2) mahdollisten koulutuksen järjestäjien määrittely ja menettelyn vahvistaminen koulutuksen järjestämisluvan myöntämiseksi, 3) opetuksen laajuutta, sisältöä ja opetussuunnitelmien laatimista koskeva sääntely, 4) oppilas-/opiskelijavalintoja koskeva sääntely, 5) oppilas-/opiskelija-arviointia koskeva sääntely, sekä 6) velvoite koulutuksen arviointiin. Edelleen sääntelystä tyypillisesti löytyy turvallista oppimisympäristöä, opintojen maksuttomuutta tai opinnoista perittäviä maksuja, henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia sekä valtiosuuden myöntämisen perusteita koskevia säännöksiä. (Ks. koulutusmuotojen yhteisistä piirteistä tarkemmin Mäkelä 2014.)

Elinikäisen oppimisen näkökulmasta keskeiseksi nousee yksilön mahdollisuus jatkaa opintojaan ja siirtyä koulutusmuodosta toiseen. Yksilöiden lähtökohtien ja tilanteiden vaihdellessa mahdollisuudet yksilöllisten oppimispolkujen luomiseen muodostuvat tärkeäksi. Seuraavassa koulutusoikeuden alueen sääntelyä tarkastellaan taiteen perusopetuksen oppilaan kannalta erityisesti tästä näkökulmasta.

Opinnot taiteen perusopetusta antavassa oppilaitoksessa voidaan varhaisiän taidekasvatuksen piirissä aloittaa jo vauvaikäisenä, jolloin koulutusmuoto muodostaa varhaisen muodollisen koulutuksen foorumin lapselle. Varhaisiän taidekasvatusta seuraavien perus- ja syventävien opintojen vaihe laajan oppimäärän opinnoissa kestää noin 10–13 vuotta, jolloin oppilas on opetuksen piirissä varsin pitkään. Taiteen perusopetuksen opintojen suoritus aika on kuitenkin koulutuksen järjestäjän päätöksin rajattu, ja aikuisten opiskeluaika usein vahvistettu nuorten opiskeluaikaa lyhemmäksi (OPH 38/011/2002, 8; OPH 39/011/2002, 9; OPH 40/011/2002, 8; OPH 41/011/2002, 15; OPH 10/011/2005, 3; OPH 11/011/2005, 4).

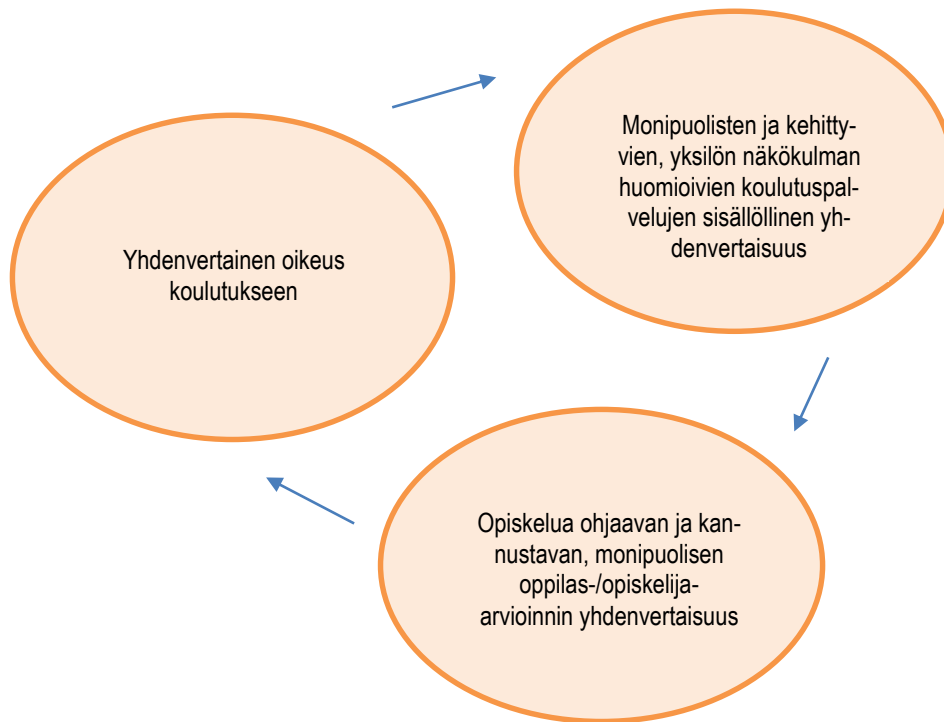
Taiteesta itselleen ammatin haluaville nuorille opintojen jatkaminen tutkintoon valmistavassa ammatillisessa tai korkea-asteen koulutuksessa on taiteen perusopetuksen opintojen jälkeen luontevaa. Samalla valmiuksien antaminen tähän on yksi taiteen perusopetukselle asetetuista tavoitteista. (TpoL 1 §.) Ammatillista koulutusta, ammatillista aikuiskoulutusta, ammattikorkeakoulukoulutusta sekä yliopistokoulutusta koskeva oikeudellinen sääntely tukee tavoitetta hyvin (Ammatillinen koulutusL 630/1998; Ammatillinen aikuiskoulutusL 631/1998; Ammatillinen koulutusA 811/1998 AmmattikorkeakouluL 351/2003; AmmattikorkeakouluA 352/2003; YliopistoL 558/2009; YliopistoA 770/2009). Ammattikorkeakoulujen osalta tutkinnoista ja näihin liitettävistä tutkintonimikkeistä päätetään toimitiluvissa (AmmattikorkeakouluL 7 §).

Eri taiteenaloille hyväksytyissä opetussuunnitelman perusteissa taiteen perusopetukselle vahvistettua tehtävää laajennetaan asettaen tavoitteeksi myös edellytysten luominen elinikäiselle taiteiden harrastamiselle (OPH 38/2002, 5; OPH 39/011/2002, 5; OPH 40/011/2002, 5; OPH 41/011/2002, 6; OPH 11/011/2002, 1). Kaikki oppilaat eivät opintojaan tutkintoon johtavassa koulutuksessa jatka, jolloin kysymykseksi nousee, millaisia muita mahdollisuuksia sääntely yksilön elinikäiseen oppimiseen tarjoaa. Nämä mahdollisuudet voivat toteutua joko muodollisen koulutuksen piirissä taikka muulla tavoin. Edelleen voidaan pohtia, tarkoitetaanko oikeudellisessa sääntelyssä elinikäisen oppimisen turvaamisella yksilön mahdollisuuksia oppimiseen esimerkiksi tietyllä taiteenalalla vaiko yleensä.

Tutkintoon johtavan koulutuksen ulkopuolella taideopintojen jatkaminen on taiteen perusopetuksen oppilaille mahdollista lähinnä vapaan sivistystyön oppilaitosten piirissä. Näihin kuuluvat kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, liikunnan koulutuskeskukset ja opintokeskukset. Toiminnan tarkoituksena vapaasta sivistystyöstä annettu laki mainitsee yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevan koulutuksen järjestämisen *elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta*. Koulutuksen tavoitteeksi asetetaan ihmisten monipuolisen kehittymisen ja hyvinvoinnin sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävä kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumisen edistäminen. Omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus korostuvat toiminnassa. (VstL 632/1998 1 §.) Muilta osin taiteen harrastusta tukevaa sääntelyä löytyy muun muassa kuntien kulttuuritoiminnasta annetusta laista (728/1998) sekä teatterien ja orkesterien toimintaa sääntelevästä laista (730/1992).

Perustuslain tasolla yksilön oikeutta tietyn koulutusmuodon opintoihin ei perusopetusta lukuun ottamatta säädetä, vaan koulutusmuotoja koskeva sääntely asettuu tavallisen lain tasolle. Säädökset

saattavat aikojen kuluessa muuttua, uusia koulutusmuotoja tulla mukaan ja vanhoja poistua. Yksilön oikeus elinikäiseen oppimiseen voidaan ymmärtää yksittäistä koulutusmuotoa laajempänä kokonaisuutena. Seuraava kuvio hahmottelee asetelmaa:

Kuvio. Elinikäisen oppimisen keskeiset elementit koulutusoikeuden alan sääntelyssä.

Kuviossa keskeisinä koulutusoikeuden alan sääntelyssä näkyvinä elinikäisen oppimisen elementteinä nousevat esiin: 1) yhdenvertainen oikeus koulutukseen, 2) monipuolisten ja kehittyvien, yksilön näkökulman huomioivien koulutuspalvelujen sisällöllinen yhdenvertaisuus, sekä 3) opiskelua ohjaavan ja kannustavan, monipuolisen oppilas-/opiskelija-arvioinnin yhdenvertaisuus. Nämä kaikki vaikuttavat osaltaan elinikäisen oppimisen kehän muodostumiseen. Sääntelyllisten tekijöiden ohella merkittävä vaikutuksensa yksilön elinikäisen oppimisen toteutumiselle on luonnollisesti myös useilla muilla seikoilla, kuten yksilön omilla lähtökohdilla, motivaatiolla ja oppimiskokemuksilla sekä vanhempien, opettajien ja koulu yhteisön toiminnalla.

Muodollisen koulutuksen ohella elinikäistä oppimista tapahtuu myös muissa yhteyksissä, mitä oikeudellinen sääntely tukee muun muassa turvaamalla jokaisen yhtäläiset mahdollisuudet myös

muuhun itsensä kehittämiseen. Kenttä on moninainen sisältäen julkisen vallan turvaamina palveluina muun muassa kirjastojen toiminnan sekä erilaisia liikunta- ja kulttuuripalveluja. Kaikkinensa elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia turvataan varsin laaja-alaisella ja moninaisella oikeudellisella sääntelyllä.

4 NÄKÖKULMIA TAITEEN PERUSOPETUSTA KOSKEVAN OIKEUDELLISEN SÄÄNTELYN KEHITTÄMISEEN

4.1 Yksilön mahdollisuudet opetukseen osallistumiseen

Taiteen perusopetusta koskeva oikeudellinen sääntely tukee osana koulutus- ja sivistys-oikeuden kokonaisuutta suhteellisen hyvin yksilön elinikäistä oppimista. Sekä sääntelyssä itsessään että laajemmin muitakin koulutusmuotoja koskien nousee kuitenkin esiin myös kehittämisen mahdollisuuksia.

Taiteen perusopetuksen luonne ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen valmistavana koulutuksena antaa perusteita opetuksen suuntaamiseen ensisijaisesti lapsille ja nuorille. Voimassa oleva sääntely ja tämän nojalla annetut määräykset jättävät päätöksen opetuksen järjestämisestä sekä alle kouluikäisille että aikuisille koulutuksen järjestäjän tehtäväksi, mikä herättää kuitenkin kysymyksen siitä, turvaako oikeudellinen sääntely tältä osin riittävästi elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia. Oppivelvollisuusikäisiä nuoremmille tarjolla on hyvin vähän muodolliseen koulutukseen osallistumisen mahdollisuuksia, jolloin opetussuunnitelmaan perustuvalla, lapsen lähtökohdista etenevällä varhaisiän taidekasvatuksella on merkittävä tehtävänsä varhaislapsuudessa alkavan elinikäisen oppimisen mahdollisuuksien turvaajana. Samoin sääntelytilanne voi aikuisille suunnatun koulutuksen saatavuuden osalta johtaa haasteisiin alueellisen yhdenvertaisuuden sekä elinikäisen oppimisen mahdollisuuksien turvaamisessa. Voidaan esittää pohdittavaksi, olisiko lainsäädännön tasolla perusteltua säännellä myös alle kouluikäisille sekä aikuisille annettavaa taiteen perusopetusta.

Taiteen perusopetusta koskevan sääntelyn ohella merkittävästi koulutuksen saamiseen vaikuttavat tarkoitukseen suunnatut taloudelliset resurssit. Oikeudellinen sääntely asettaa puitteet näidenkin osoittamiselle, mutta merkittävään asemaan nousevat myös valtion, kuntien ja muiden koulutuksen järjestäjien päätökset asiaa koskien.

Tarkasteltaessa opetukseen osallistumisen mahdollisuuksia laajemmin nousee esiin kysymys taiteen perusopetuksen jälkeen yksilön käytettävissä olevien vaihtoehtojen riittävydestä. Taiteen perusopetus on luonteeltaan sivutoimista koulutusta, jolloin luontevaa olisi voida tämän jälkeenkin

jatkaa tavoitteellisia opintoja vastaavasti. Voimassa oleva sääntely tarjoaa mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen taiteen perusopetuksen jälkeen ensi sijassa tutkintoon johtavassa koulutuksessa tai vapaan sivistystyön oppilaitoksissa, joista kummassakaan tarjolla oleva opetus ei välttämättä kohtaa yksilön tarpeita parhaalla mahdollisella tavalla. Erityisesti vapaata sivistystyötä koskeva sääntely kuitenkin antaa oppilaitoksille runsaasti mahdollisuuksia järjestämänsä opetuksen kehittämiseen, mikä luo hyviä lähtökohtia myös eri taiteenaloilla tapahtuvan elinikäisen oppimisen mahdollisuuksien turvaamiselle.

Vapaan sivistystyön piirissä annettavan opetuksen kehittämisen lisäksi kokonaisuutta voidaan tarkastella tutkintoon johtavan koulutuksen kehittämisen näkökulmasta. Lainsäädäntö mahdollistaa muun muassa erilaiset työn ohella suoritettavat koulutukset, mitä tarjontaa oppilaitokset ovatkin kehittäneet. Luovat ratkaisut koulutuksen järjestämisessä samoin kuin tieto- ja viestintäteknologian kehitys avaavat elinikäiselle oppimiselle uudenlaisia mahdollisuuksia.

Muiden koulutusmuotojen ja oppilaitosten tarjoamien mahdollisuuksien lisäksi voisi olla perusteltua pohtia sääntelyn kehittämisen mahdollisuuksia siten, että taiteen perusopetusta toteuttavien oppilaitosten antamaa koulutusta voitaisiin laajentaa koskemaan myös tällä hetkellä annettavan koulutuksen jälkeisiä opintoja. Voimassa olevan sääntelyn nojalla vahvistetuissa määräyksissä rajattu mahdollisuus lisäopetuksen antamiseen toteutuu musiikin alalla, jolla oppilaitos voi opetussuunnitelman perusteiden mukaan antaa musiikkiopistotason opintojen jälkeistä lisäopetusta opinnoissaan hyvin menestyneille oppilaille, jotka tähtäävät musiikkialan ammattiin, mutta eivät ikänsä vuoksi voi vielä hakeutua ammattikoulutukseen. Lisäopetuksen saamisen edellytykset, opiskeluaika ja vuosittain annettava opetustuntimäärä määritellään koulutuksen järjestäjän/oppilaitoksen opetussuunnitelmassa, minkä lisäksi oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. (OPH 41/011/2002, 18.)

4.2 Elinikäisen oppimisen mahdollisuuksien huomioiminen opetussisällöissä, -menetelmissä ja arvioinnissa

Taiteen perusopetusta koskeva oikeudellinen sääntely tuo hyvin niukalti esiin aikuisille annettavaa opetusta sekä tässä huomioitavia tekijöitä. Lainsäädännön tasolla lähinnä taiteen perusopetuksen tarkoituksen kuvaus ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettävästä koulutuksesta jättää avoimeksi

mahdollisuuden opetuksen järjestämiseen myös aikuisille. Säädos ei muutenkaan erityisemmin tuo elinikäisen oppimisen tavoitetta esiin, jolloin oikeudellinen tuki tulkinnalle saadaan ensi sijaisesti perusoikeuksina turvattuja sivistyksellisiä oikeuksia koskevista säännöksistä.

Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelmien perusteissa aikuisille annettava opetuksesta todetaan päättävän koulutuksen järjestäjän. Opetuksen tavoitteet ja sisällöt ovat samat kuin pääasiallisesti kouluikäisille lapsille ja nuorille järjestettävissä taiteenalan perus- ja syventävissä opinnoissa (musiikin alalla perustason ja musiikkiopistotason opinnoissa). Opetuksen järjestämisessä pyritään kaikkien oppilaiden osalta joustavuuteen siten, että oppilaan ikä, aikaisemmin hankitut taidot ja tiedot sekä käytettävät opetusmenetelmät otetaan huomioon. Tämän lisäksi elinikäisen oppimisen tavoite näkyy opetukselle asetetussa tehtävässä, jonka mukaan oppilaalle pyritään antamaan mahdollisuus pitkäjänteiseen taiteenalan opiskeluun sekä edellytykset elinikäiselle taideharrastuksen jatkamiselle opintojen päätyttyä. Opetusmenetelmiä ja työtapoja koskevat määräykset vaihtelevat taiteenaloittain. (OPH 38/011/2002, 5–11; OPH 39/011/2002, 1–18; OPH 40/011/2002, 5–11; 41/011/2002, 6–11; OPH 10/011/2005, 1–6.)

Poikkeuksen muihin nähden muodostaa sirkusalan taiteen perusopetus, jonka laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa (9 §) todetaan lisäksi aikuisten opetusta suunniteltaessa otettavan huomioon heidän kiinnostuksen kohteensa sekä aiemmat opintonsa ja kokemuksensa sirkustai-teesta. Edelleen aikuisia ohjataan laatimaan oma opiskeluohjelmansa oppilaitoksen opetussuunnitelman pohjalta kannustaen heitä itsenäiseen ja oma-aloitteiseen opiskeluun sekä oman työskentelynsä ja oppimisensa seurantaan ja itsearviointiin. Opiskeluympäristö luodaan kannustavaksi ja vuorovaikutteiseksi. (OPH 10/011/2005, 6.) Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa aikuisten erityispiirteitä oppijoina tuodaan samoin perusteellisemmin esiin (OPH 11/011/2005).

Oppilaan oppimisen ja osaamisen arviointia koskeva sääntely on elinikäisen oppimisen näkökulmasta pitkälti samankaltaista edellä kuvattuun sääntelyyn nähden. Lainsäädännön tasolla sääntely on niukkaa, opetussuunnitelman perusteissa arvioinnin lähtökohtia ja tavoitteita eritellään lähemmin. Oppilasarvioinnin ollessa läheisessä yhteydessä opetussisältöihin ja käytettäviin opetusmenetelmiin tämä linkittyy olennaisena osana elinikäisen oppimisen tukemista koskevan sääntelyn kehittämiseen.

Pohdittavaksi sääntelytilanteessa nousee erityisesti se, olisiko lainsäädännöllisin keinoin mahdollista nykyistä vahvemmin tukea elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia myös taiteen perusopetuksessa. Vähintäänkin elinikäisen oppimisen edellytysten luomisen tavoite mainitsemalla saatettaisiin saavuttaa tavoiteltuja hyötyjä käytännön toiminnalle tarpeellinen väljyys kuitenkin säilyttäen. Suurimmassa osassa muita koulutusmuotoja koskevasta sääntelystä koulutukselle asetettu tavoite tukea opiskelijoiden edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen on lainsäädännön tasolla mukana (ks. LukioL 629/1998 2 §; VstL 1 §; AmmattikorkeakouluL 4 §; YliopistoL 2 §). Opetussuunnitelmien perusteiden tasolla yhtenäisyyden lisääminen eri taiteenaloille hyväksytyjen opetussuunnitelmien perusteiden vahvuuksia hyödyntäen olisi perusteltua.

Elinikäistä oppimista tarkasteleva tutkimus nostaa esiin muun muassa omakohtaisuuden, oppimisen ilon ja monitasoisuuden sekä oppimisilmapiirin merkityksen oppijan myönteisten oppimiskokemusten syntyemisessä, jotka puolestaan tukevat halukkuutta opintojen pidemmän aikavälin jatkamiseen. Tutkimustiedon hyödyntäminen elinikäistä oppimista edistävän sääntelyn ja tämän nojalla annettavien määräysten valmistelussa tukee kokonaisuuden onnistumisen mahdollisuuksia. Sääntelyn lisäksi eri-ikäisten oppijoiden lähtökohtien ymmärtäminen tulee huomioitavaksi opettajille annettavan koulutuksen kehittämisessä.

4.3 Koulutusmuotojen välinen yhteistyö

Tutkimus on nostanut esiin myös kysymyksen yksilön mahdollisuuksista opintojensa jatkamiseen taiteen perusopintojen jälkeen erityisesti tilanteissa, joissa tarkoituksena ei ole päätoimiseen, tutkintoon johtavaan koulutukseen hakeutuminen. Vapaan sivistystyön oppilaitosten tarjoama opetus ei välttämättä palvele kaikkia pitkään taiteen alaa opiskelleita parhaalla mahdollisella tavalla, jolloin lähtökohtia luontevalle jatkumolle voitaisiin löytää oppilaitosten tiiviimmästä yhteistyöstä.

Eri koulutusmuotoja koskeva lainsäädäntö sisältää säännöksiä koulutuksen järjestäjien/oppilaitosten välisestä yhteistyöstä (ks. Ammatillinen koulutusL 10 §; AmmattikorkeakouluL 5 §). Mielenkiintoista on, että taiteen perusopetusta koskevasta laista ei asiaa koskevaa säännöstä löydy, ainoastaan maininta siitä, että koulutuksen järjestäjä voi järjestää laissa tarkoitettua palvelua myös yhdessä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa tai hankkia ne julkiselta tai yksityiseltä yhteisöltä taikka

säätiöltä. Vapaan sivistystyön osalta oppilaitosten yhteistyötä säännellään seuraavasti (VstL 3.3 §):

Vapaan sivistystyön oppilaitosten tulee olla yhteistyössä muiden alueella toimivien tai valtakunnallisten vapaan sivistystyön oppilaitosten, koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen kanssa.

Elinikäisen oppimisen näkökulmasta kaikkien koulutusmuotojen mukaista koulutusta antavien oppilaitosten välinen yhteistyö muodostuu ratkaisevan tärkeäksi, jolloin tätä koskevan oikeudellisen sääntelyn kehittämistä voidaan pitää perusteltuna. Oppilaitosten käytännön yhteistyön tiivistämistä edesauttaisi esimerkiksi eri koulutusmuotojen opetushenkilöstöjen kelpoisuusvaatimusten yhtenäistäminen.

4.4 Jatkuva kehittäminen

Työ sekä oikeudellisen sääntelyn että taiteen perusopetuksen käytännön järjestämisen kehittämiseksi on jatkuvaa. Tämä näkyy muun muassa eri koulutusmuotoja koskevien säädösten lukuisina päivityksinä.

Luonteenomaista oikeudellisen sääntelyn kehittämiseksi on tämän tapahtuminen useiden tahojen yhteistyössä. Yhteistyön kautta eri näkökulmat voidaan saada monipuolisesti huomioituiksi. Sääntelyllisen yhtenäisyyden lisäämiseksi yhteistyön laajentaminen eri koulutusmuotojen välille, kuten vuoden 1998 laajassa sääntelyuudistuksessa tehtiin, on perusteltua, ja palvelee erityisesti elinikäistä oppimista koskevien näkökohtien tarkastelua.

Käytännön toiminnan kautta esiin nousevien kehittämistarpeiden lisäksi vaikutuksensa lainsäädännön valmistelutyöhön on alueella tehdyllä oikeustieteellisellä ja muulla tutkimuksella. Elinikäisen oppimisen osalta saavutettujen tutkimustulosten hyödyntäminen sääntelyn kehittämistyössä on tutkimuksessa tarkastellulla sääntelyalueella luonnollisesti perusteltua. Erityisesti voidaan tässä kohden nostaa esiin tutkimuksessa havaittu lähtökohta oppimisen tapahtumisesta monipuolisesti yksilön elämän eri osa-alueilla, jolloin muodollisen koulutuksen ja tätä koskevan sääntelyn ohella huomioitavaksi tulee koulutuksen yhteys muuhun elämän kokonaisuuteen, itsensä kehittämiseen sekä tieteestä, taiteesta ja muusta sivistyksestä nauttimiseen (vrt. taiteen perusopetukseen liittyen myös Tuovila 2003).

Kaikkienensa oikeudellisen sääntelyn kehityksessä näkyy vahvasti yhteiskuntajärjestyksen ja oikeusjärjestyksen tiivis vuorovaikutus. Oikeusjärjestys kehittyy osana ympäröivää yhteiskuntaa, ja luo samalla puitteita ja suuntaa tulevalle yhteiskunnalliselle kehitykselle.

5 LOPUKSI

Taiteen perusopetusta koskeva oikeudellinen sääntely useine erityispiirteineen muodostaa mielenkiintoisen tarkasteltavan alueen. Kokonaisuudessaan sääntely on suhteellisen nuorta, vaikkakin pitää sisällään myös pitkät perinteet omaavia osa-alueita.

Tutkimuksessa havaitun mukaisesti taiteen perusopetusta koskeva oikeudellinen sääntely ja tämän nojalla annetut määräykset sisältävät yhdessä perusoikeuksien sivistyksellisten oikeuksien kanssa useita elinikäisen oppimisen edistämistä tukevia elementtejä. Sääntely mahdollistaa opetuksen antamisen aina lapsen varhaisista vuosista aikuisuuteen saakka, ja turvaa yhdenvertaisia opinnoissa etenemisen mahdollisuuksia. Opiskeluaika taiteen perusopetuksen piirissä on kuitenkin rajattu.

Taiteen perusopetusta koskeva sääntelyn analysoinnin ja tulkinnan lisäksi tutkimuksessa on nostettu esiin myös sääntelyn kehittämisen mahdollisuuksia. Perustelluksi kysymykseksi on muun muassa noussut, voitaisiinko oikeudellisen sääntelyn keinoin aktiivisemmin tukea yksilön elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia. Taiteen perusopetusta koskevan sääntelyn ohella tarkoituksenmukaiseksi on osoittautunut koulutusoikeutta koskevan sääntelyalueen kokonaisvaltainen hahmottaminen ja analysointi. Perusoikeudet ja ihmisoikeudet tuovat tarkasteluun perustuslain ja kansainvälisen oikeuden tason kiintopisteen, ja saavat ristiriitaisissa tulkintatilanteissa oikeuden hierarkia-tasoihin perustuvan etusijan.

Elinikäistä oppimista koskeva sääntelyalue on yhdenkin koulutusmuodon osalta laaja. Oppijat omaavat lisäksi yksilölliset tarpeensa, lähtökohtansa ja edellytyksensä opiskelulle, minkä voidaan taiteiden opetuksessa arvioida erityisesti korostuvan. Elinikäisen oppimisen näkökulmasta monipuoliset mahdollisuudet yksilöllisten opintopolkujen rakentamiseen nousevat tärkeiksi. Keskeisiksi muodostuvat myös yksilöiden yhdenvertaiset mahdollisuudet opiskeluun, joiden tulee toteutua läpi opintopolun aina varhaisiän taidekasvatuksesta ylimpään taiteiden opetukseen saakka. Yksilölliset lähtökohdat huomioivat yhteiset puitteet mahdollistavat parhaiten tavoitteiden toteutumisen.

Kaikkienensa taiteen perusopetuksen voidaan todeta muodostavan koulutusmuodon, jonka piirissä yksilö muihin koulutusmuotoihin nähden jatkaa pisimpään opintojaan. Osana koulutusmuotojen kokonaisuutta koulutus siten turvaa merkittävästi elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia omaten hyvät lähtökohdat myös kehittymiselleen edelleen.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Arajärvi, P. 2006. Sivistykselliset oikeudet ja velvollisuudet. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Biesta, G.J.J., Field, J., Hodginson, P., Macleod, F. & Goodson, I.F. 2011. Improving Learning through the Lifecourse. London: Routledge.

Boström, A-K. 2003. Lifelong Learning, Intergenerational Learning and Social Capital. From Theory to Practice. Stockholm: Institute of International Education.

Eriksson, L.D. 1996. Syrjäntäkielto ja yhdenvertaisuus. Lakimies 5-6/1996, 862-872.

Evans, K. 2009. Learning, Work and Social Responsibility. Challenges for Lifelong Learning in a Global Age. Lifelong Learning Book Series 13. London: Springer.

Hallberg, P. Perusoikeusjärjestelmä. Teoksessa P. Hallberg, H. Karapuu, T. Ojanen, M. Scheinin, K. Tuori & V-P. Viljanen (toim.) Perusoikeudet. Oikeuden perusteokset. Helsinki: Talentum, 29–59.

Heino, T. & Ojala, M-L. 2006. Opetustuntikohtaisen valtiosuuden piiriin kuuluvan taiteen perusopetuksen oppilaitosverkon tilanne lukuvuonna 2004–2005. Helsinki: Opetushallitus.

Jarvis, P. 2006. Towards a Comprehensive Theory of Human Learning. Lifelong Learning and the Learning Society. Volume 1. London: Routledge.

Jarvis, P. 2007. Globalization, Lifelong Learning and the Learning Society. Sociological Perspectives. Lifelong learning and the Learning Society. Volume 2. London: Routledge.

Jarvis, P. 2008. Democracy, Lifelong Learning and the Learning Society. Active Citizenship in a Late Modern Age. Lifelong Learning and the Learning Society. Volume 3. London: Routledge.

Koramo, M. 2008. Taiteen perusopetus 2008. Selvitys taiteen perusopetuksen järjestämisestä luvuonna 2007–2008. Helsinki: Opetushallitus.

Manka, M. 2006. Tiikerinloikka työniloon ja menestykseen. Helsinki: Talentum.

Miettinen, T. 2001. Tieteen vapaus. Helsinki: Talentum.

Mäkelä, M. 2014. Taiteen perusopetus ja vapaa sivistystyö osana koulutusmuotojen kokonaisuutta. Katsaus. Lakimies 3/2014, s. 413–428.

Mäkelä, M. 2013. Yhdenvertainen oikeus sivistykseen. Tutkimus sivistyksellisen yhdenvertaisuuden perusoikeuden sisällöstä erityisesti yhdenvertaisessa oikeudessa perusopetukseen, taiteen perusopetukseen ja kuntien kulttuuripalveluihin. Tampere: Tampereen yliopisto.

Mäkelä, M. 2013. Yhdenvertaisuus sivistyksen portailla. Katsaus. Lakimies 5/2013, s. 917–923. (Mäkelä 2013 a)

Mäkinen, J., Olkinuora, E., Rinne, R. & Suikkanen, A. 2006. Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Nyyssölä, K & Hämäläinen, K. (toim.) 2001. Elinikäinen oppiminen Suomessa. Helsinki: Opetushallitus.

Ojanen, T. 2003. Perusoikeudet ja ihmisoikeudet Suomessa. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Ojanen, T. & Scheinin, M. 2011. Yhdenvertaisuus ja syrjinnän kiello (PL 6 §). Teoksessa P. Hallberg, H. Karapuu, T. Ojanen, M. Scheinin, K. Tuori & V-P. Viljanen (toim.) Perusoikeudet. Oikeuden perusteokset. Helsinki: Talentum, 227–280.

Rautiainen, P. 2007. Taiteen vapaus perusoikeutena. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Riddel, S., Markowitsch, J. & Weedon, E. (toim.) 2012. Lifelong Learning in Europe. Equity and efficiency in the balance. Bristol: The Policy Press.

Scheinin, M. 2002. Ihmisoikeussopimuksista ja muista ihmisoikeusasiakirjoista. Teoksessa A. Haapea (toim.) Ihmisoikeudet 2000-luvulla. Sopimuksia ja asiakirjoja. Helsinki: Edita Publishing Oy, 1-14.

Siivonen, P. 2010. From a "Student" to a Lifelong "Consumer" of Education? Constructions of Educability in Adult Students' Narrative Life Histories. Jyväskylä: Finnish Educational Research Association.

Silvennoinen, H. & Tulkki, P. 1998. Elinikäisen oppimisen olennaista etsimään. Teoksessa H. Silvennoinen & P. Tulkki (toim.) Elinikäinen oppiminen. Tampere: Gaudeamus, 9-23.

Tulkki, P. & Honkanen, P. 1998. Valta oppimisen kentällä. Teoksessa H. Silvennoinen & P. Tulkki (toim.) Elinikäinen oppiminen. Tampere: Gaudeamus, 25-60.

Tuori, K. 2011. Sivistykselliset oikeudet (PL 16 ja 123 §). Teoksessa P. Hallberg, H. Karapuu, T. Ojanen, M. Scheinin, K. Tuori & V-P. Viljanen (toim.) Perusoikeudet. Oikeuden perusteokset. Helsinki: Talentum, 605-629.

Tuovila, A. 2003. "Mä soitan ihan omasta ilosta!" Pitkittäinen tutkimus 7-13-vuotiaiden lasten musiikin harjoittamisesta ja musiikkiopisto-opiskelusta. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Uoti, A. 2003. Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet kunnallisessa päätöksenteossa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Williamson, B. 1998. Lifeworlds and learning. Essays in the theory, philosophy and practice of lifelong learning. Leicester: NIACE.

Lainsäädäntö ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset

Ammattikorkeakoululaki 351/2003

Asetus taiteen perusopetuksesta 813/1998

Ihmisoikeuksien yleismaalimallinen julistus SopS 1/1956

Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 630/1998

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 728/1992
Laki taiteen perusopetuksesta 633/1998
Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus SopS 59–60/1991
Lukiolaki 629/1998
Suomen perustuslaki 731/1999
Valtioneuvoston asetus ammatillisesta peruskoulutuksesta 811/1998
Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 352/2003
Valtioneuvoston asetus yliopistoista 770/2009
Yliopistolaki 558/2009

Lainsäädännön nojalla annetut määräykset

Opetushallitus: Taiteen perusopetuksen tanssin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. Määräys 38/011/2002.

Opetushallitus: Taiteen perusopetuksen visuaalisten taiteiden laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. Määräys 39/011/2002.

Opetushallitus: Taiteen perusopetuksen teatteritaiteen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. Määräys 40/011/2002.

Opetushallitus: Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. Määräys 41/011/2002.

Opetushallitus: Taiteen perusopetuksen sirkustaiteen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. Määräys 10/011/2005.

Opetushallitus: Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. Määräys 11/011/2005.

Lainvalmisteluaineisto

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 86/1997 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 10/2000 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi eräiden opetustointa koskevien lakien muuttamisesta.

HE 135/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi eräiden koulutusta koskevien lakien sekä opetushallituksesta annetun lain 4 §:n muuttamisesta.

PeVL 9/2000 vp. Hallituksen esitys laeiksi eräiden opetustointa koskevien lakien muuttamisesta.

SiVM 3/1998 vp. Hallituksen esitys koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi.

Muut

Elinikäisen oppimisen neuvoston ohjelmajulistus 14.4.2010. Viitattu 21.12.2014, http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/aikuiskoulutus_ja_vapaa_sivistystyoe/elinikaisenoppimisenneuvosto/liitteet/ohjelmajulistus.pdf.

LYHENTEET

Ammatillinen koulutusA	Asetus ammatillisesta koulutuksesta 811/1998
Ammatillinen koulutusL	Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 630/1998
AmmattikorkeakouluL	Ammattikorkeakoululaki 351/2003
HE	Hallituksen esitys
Lukiol	Lukiolaki 629/1998
OPH	Opetushallitus
PeVL	Perustuslakivaliokunnan lausunto
PL	Suomen perustuslaki 731/1999
SiVM	Sivistysvaliokunnan mietintö
SopS	Suomen säädöskokoelman sopimussarja
TpoA	Asetus taiteen perusopetuksesta 813/1998
TpoL	Laki taiteen perusopetuksesta 633/1998
vp	Valtiopäivät
VstL	Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998
YliopistoA	Valtioneuvoston asetus yliopistoista 770/2009
YliopistoL	Yliopistolaki 558/2009